

موضوع مقاله:

بررسی ارتباط میان حوزه های علمیه و گسترش دین در جامعه با تکیه بر دیدگاه امامین انقلاب

نویسنده: زهرا ساعدی قلندر^۱

^۱ - طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه ریحانه الرسول (سلام الله علیها) دلفان

چکیده:

(شامل بیان عنوان، روش، محورها، اهمیت، نتیجه)

حوزه‌های علمیه در جامعه اسلامی ما دارای جایگاه والا و احترام ویژه‌ای هستند و از ایام دور تاکنون در میان جامعه و اقشار مختلف آن ریشه دوانده و از عوامل مهم اشاعه فرهنگ دینی و مذهبی به شمار می‌روند و با تربیت عالمان دین به این امر اهتمام می‌ورزند. و مقاله پیش رو به بررسی نقش حوزه‌های علمیه در گسترش دین با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با به کار بردن مفاهیمی چون شناساندن صحیح دین به مردم جامعه، حضور حوزه‌های علمیه در سایت و حضور در مراسمات دینی و فرهنگی میان مردم پرداخته است چرا که تا زمانی که نقش و تاثیر این امر در میان مردم تبیین نشود، نمی‌توان انتظار تاثیر گذاری کاملی از آن بر روی آحاد یک ملت را داشت و این است که اهمیت پیدا می‌کند. از مهم‌ترین نتایج تحقیق به این مورد اشاره می‌کنیم که: روحانیت به خاطر وضع خاص خود منشأ تحولات مهم سیاسی و اجتماعی بوده است، و می‌بایست با کنار مردم قرار گرفتن، و با تحلیل‌های جانبدارانه خود، نسبت به نظام اسلامی و مفاهیم ناب اسلامی، فرهنگ سازی کرد، و این مسائل را در میان مردم گسترش دهد.

کلید واژه: ارتباط ، جامعه، حوزه، گسترش دین

مقدمه:

شامل: (بیان مسئله، ضرورت تحقیق، پیشینه)

حوزه‌های علمیه و عوامل آن از دیرباز تاکنون در مبارزه با اقسام بی‌ایمانی و گسترش معارف اسلامی همواره به شکلی تاریخی نقش آفرین بوده اند و این مراکز تلاش می‌کنند تا آنچه که بدان فرهنگ فردی می‌گوییم همیشه به شکلی زنده و پویا در عرصه جامعه مانده و متروک نشود. حوزه های علمیه در طول زمان توانسته اند دین را حفظ و تبیین کنند و طلاب هم با تاثیر جامعه موجبات تربیت دینی جامعه را فراهم میکنند. حکومت اسلامی، حکومت قران و حکومت فقه و فقیه، حکومت علم و عدل است و روحانیت برای گسترش این آرمانهای اسلامی وظیفه سنگینی دارد. چرا که دشمنان از تفکر و اندیشه فرهنگی که براساس مبانی دینی پرورش می یابد در هراس است و ترور شخصیت های بزرگ این مدارس از جمله شهید مطهری، شهید دستغیب، شهید مدنی، شهید قاضی زاده طباطبایی، و دیگر بزرگان گواه این موضوع است، اما باید اهتمام ویژه به حوزه های علمیه و احیاء آنها گام های موثر برای گسترش ارتقای معنویت در جامعه برداشت. امروز با توجه به فضاهای مجازی و حمله های اعتقادی و دینی دشمن در این فضا وظیفه طلاب به مراتب بیشتر شده است که باید آنها نیازهای جامعه را شناسایی کرده و در رفع آن تلاش کنند. باید دانست جوانان ایران اسلامی در عرصه های مختلف علمی و ورزشی، فناوری های جدید ک صنعت، نقش آفرین هستند بر این اساس باید در تقویت افکار و اندیشه های جوان برنامه ریزی کرد. و از آنجایی که این مراکز خاستگاه علمای ربانی، و مرکز تفقه در دین و تدبر در امور مسلمین است میتواند در کنار حکومت اسلامی در هدایت معنوی افراد جامعه کوشیده و آنها را در این زمینه راهنمایی کند. بنابراین مطالعه درباره نقش این اماکن در گسترش دین در جامعه اسلامی و روشنگری درباره جوانب آن از مسائلی است که ضروری است به آن پرداخته شود و این پژوهش حاضر با روش توصیفی_تحلیلی بدان پرداخته و تلاش می کند به پرسش هایی نظیر اینکه: ۱_حوزه علمیه چه تاثیری بر میزان دینداری افراد می گذارد و یا ۲_نقش حوزه در سیاست چیست؟ پاسخ دهد.

و اما تفاوتی که میان این پژوهش با پژوهشهای قبلی وجود دارد این است که در آن نگاه از جزء به کل صورت گرفته و مطالب با این نگاه گردآوری شده و از هرگونه نگاه کلی جلوگیری شده است.

همچنین تاکنون در این باره تحقیقاتی انجام شده که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

- کتاب بدان ایدک الله از سید علی خامنه‌ای (۱۳۹۶) که ایشان در این کتاب به شکل مبسوطی به مبحث حوزه و طلاب پرداخته‌اند.

- کتاب نقش تربیتی اساتید در مدارس علمیه از کاظم علی محمدی (۱۴۰۱) در این اثر به مطالبی چون تاثیر حوزه علمیه بر تربیت اساتید دانشگاه و حوزوی می‌پردازد.

- کتاب نقش طلاب و حوزه‌های علمیه در جامعه از سید ابوالحسن علی ندری (۱۳۹۹)

- مقاله نگاری به جایگاه سیاسی قم در تاریخ سیاسی معاصر از محمدرضا آقاجانی (۱۳۸۱)

- مقاله جایگاه حوزه علمیه در سیاستگذاری فرهنگی در نظام جمهوری اسلامی ایران از محمد حسن جعفری (۱۳۹۰) نویسنده در این پژوهش به تاثیر حوزه علمیه بر جنبه فرهنگی دولت پرداخته است.

مفهوم شناسی

معنای جامعه از نظر لغوی به معنای گردآورنده، فراهم کننده و جمع کننده است.^۱ و در اصطلاح به مجموعه‌ای از انسان‌ها که در جبر برخی نیازها و تحت نفوذ یک سلسله عقیده‌ها و ایده و آرمان‌ها در یکدیگر ادغام شده و دارای زندگی مشترک هستند، گفته می‌شود.^۲ دانشمندان علوم اجتماعی در تعاریف خود جمع شدن ارادی افراد برای بدست آوردن امتیازات مستقیم و غیر مستقیم و افراد دارای روابط گوناگون و مشترک که در آن درک متقابل و نسبتا پایداری وجود دارد را جامعه نامیده اند که با داشتن وحدت جزئی در موارد مختلف روحی، اخلاقی، اقتصادی و فرهنگی و همچنین برخورداری از شیوه حکومت پویا، فراگیر و کارآمد در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند.^۳

امام خمینی سرشت انسان را علت تشکیل جامعه و همکاری انسانها با یکدیگر را باعث آسایش زندگی آنان دانسته و زندگی فردی را به منزله خروج انسان از جامعه بشری و پیوستن به حیوانات می‌داند.^۴ واژه حوزه‌های علمیه در لغت به معنای ناحیه، مجتمع و مکان ثقل بوده و در اصطلاح مکانی برای تحصیل علوم دینی و به اصطلاح دانشگاهی است برای آموزش و فراگیری علوم دینی و قدیمی که ریشه سکل‌گیری آن به صدر اسلام باز می‌گردد.^۵ همچنین گسترش دین امری است که به معنای اشاعه امور و مناسک و افکار دینی انجام می‌گیرد و موجب می‌شود مردم یک جامعه از تاریخ مذهب و اعمال دینی خود تا حد زیادی آگاهی داشته و فرصت برابر برای دستیابی به این امر را پیدا کنند و میان اشاعه دین در جامعه و حوزه علمیه و عالمان آن ارتباط مهمی وجود دارد که در محورهای پیش رو با استفاده از مفاهیمی که معنا شد بدان پرداخته شده است.

۱- دهخدا

۲- مطهری: ۱۳۸۷؛ ج ۲ / ۲۰۸

۳- فرهنگ علوم اجتماعی، ص ۳۸۷، ۳۸۸

۴- امام خمینی، شرح چهل حدیث: ۴۷۶

۵- سید جواد و دیگران: ۱۴۰۱، ج ۶: ۵۴۹

اساس اسلام را نمی دهد چه بخواهد آنرا اشاعه دهد. در واقع روحانیت پرچمدار این مسئولیت است پس برای اجرای آن می بایست در متن حکومت اسلامی باشد و با خصیصه های هدایتگر الهی ، مردم را شاد نماید.^۱

بنابراین باید دانست اگر بناداشته باشیم که اسلام همواره در این کشور و در میان مردم حرفی برای گفتن داشته باشد و بتواند بر افکار و زندگی مردم حاکمیت داشته باشد، روحانیت و حوزه های علمیه می بایست بی تحرکی و سکوت و سکون خود در ارتباط با مسائل سیاسی را کنار گذاشته و آنرا از میان بردارند تا بتوانند با دخیل بودن در امر سیاست بجای آنکه تصمیمات سیاسی بر آنها تحمیل شود، خود تصمیم گیرنده و تعیین کننده باشند و امور خلاف اسلام و مصلحت مسلمین را از عرصه سیاست و قوانین کشوری بزدایند. و البته این مسئله زمانی به انجام میرسد که روحانیت با جدیت به دنبال حضور در سیاست و عرصه های مختلف سیاسی شود.^۲

بنابراین باید دانست از آنجاکه نظام جمهوری اسلامی دارای مبانی و اندیشه های دینی است از این جهت ارتباط میان حوزه و حاکمیت در نوع خود ارتباطی وثیق، معنادار و ضروری است حوزه های دینی بایستی نظام اسلامی را از خود دانسته و برای تکمیل آن و رفع نقص هایش همه کوشش خود را به کار بگیرند. البته این شکل از حضور تنها به اداره حکومت خلاصه نمیشود بلکه حضور پیوسته روحانیت و حوزه های علمیه در جای جای نظام اسلامی شرط لاینفک بقای این نظام است.^۳

همچنین حضور روحانیت در عرصه حکومتی موجب دفاع از حیثیت جهانی اسلام و تنظیم سیستم تنها ملزم به وجود آنها و یا بردوش آنها نیست بلکه روحانیت هم جزئی از این کل می باشد.

^۱ - همان

^۲ - امام خمینی، صحیفه امام ره، ج ۳: ۳۹۴

^۳ - رهبری، سخنان در ۲/۱۲/۱۳۶۸

نظام سیاستگذاری فرهنگی کشور باید ضمن بهره گیری از چهارچوب هنجاری، نحوه حضور کنشگران به ویژه حوزه علمیه را مشخص کند چراکه این چهارچوب درواقع مبانی فکری و ایدئولوژی است که نظام سیاست گذاری فرهنگی آن را مبنای خود قرار داده است. و باید دانست اصلی ترین دلیل حضور روحانیت و حوزه در نظام، ماهیت دینی و اسلامی نظام جمهوری اسلامی است چرا که علمای دین پرچم این نظام را برافراشته اند پس از این حیث مردم به آنها مراجعه می کنند.^۱

۳- حضور در مراسمات دینی و فرهنگی میان مردم

طلاب عزیز و روحانیون جوان، نباید حتی برای یک لحظه حضور در میدان های گوناگون را فراموش کنند، این حضور با درس خواندن منافات ندارد، بلکه موید درس خواندن است. امروز در خطوط و میدانی ها و صحنه های نظامی و غیر نظامی و فرهنگی محتاج حضور شماست. مدرسان و اساتید حوزه ی علمیه ی قم و سایر حوزه ها، طلاب را به سمت هدف های انقلابی و اسلامی سوق بدهند.^۲ این چند جمله از امام خامنه ای موید آن است که حوزه و روحانیت برای اینکه بتواند مردم را به سمت انقلاب و اسلام ببرد، می بایست در همه ی حوزه ها حضور مفید و به موقع داشته باشد خواه این حوزه نظامی باشد خواه فرهنگی و خواه یک جلسه دینی!

۱-۳- دیدگاه امام خمینی درباره حضور روحانیت در مراسمات

امام خمینی درباره ی حضور روحانیت و حوزه در میان مردم میفرمایند «روحانیون می بایست پیوندهای فکری و عاطفی با مردم داشته باشند و با پارسایی و دینداری و زمان شناسی در دفاع از آرمان ها و در جهت مطالبات دینی و سیاسی و گرایش پایدار به عدالت از مردم شناخته شوند و در کنار آنها باشند و با حضور در شرایط مختلف با آمیختن در میان مردم، جدایی میان ملت و روحانیت را از بین ببرند و دین را به آنها شناسانده و ایشان را از کجی و انحراف دور کنند».^۳

۱- رهبری، ۲۰/۱۱/۱۳۷۰

۲- امام خامنه ای: ۱۳۹۵: ۸۶

۳- امین الشریعه: ۱۳۹۷: ۵

۲-۳- دیدگاه امام خامنه ای درباره حضور روحانیت در مراسمات

ایشان میفرمایند: نقش روحانیت در جامعه غیر قابل انکار است و روحانیت، عنصر اصلی مولد فرهنگ در کشور ما بوده است، ارزش ها و هنجار ها عمدتاً از طریق روحانیت به جامعه تزریق گردیده و جزو فرهنگ عامه ی مردم درآمده و گفتار و کردار این قشر معتمد دینی همواره در طول تاریخ، حجت شرعی و مقبول افراد جامعه بوده است. تأثیرات روحانیت در انقلاب شگرف و عمیق است.^۱

بنابر آنچه گفته شد اگر قرار باشد روحانیت در میان مردم جایگاه خود را حفظ کرده و از این طریق هدایت همگان میسر شود می بایست این قشر در جامعه حضور مفید داشته باشد چرا که در صورت عدم حضور، عزاداری های مذهبی به صرف یک مراسم خشک و خالی تبدیل شده، تحریفات و خرافات وارد میدان شده و رشد دینی متوقف میشود، و برای مبارزه با این امر نباید از هیچ اقدام فرهنگی مانند احیای مساجد، برپایی نماز جمعه ها، وعظ و خطابه و تالیف کتاب، فرو گذار کرد. در حقیقت روضه ها و ذکر مصیبت ها نیز باید اصلاح گردند.^۲

بنابراین از آنجاکه روحانیت به خاطر وضع خاص خود منشا تحولات مهم سیاسی و اجتماعی بوده است، می بایست با در کنار مردم قرار گرفتن و شرکت در اجتماعات مردمی چون راهپیمایی ها و مبارزه ها و تحلیل های جانبدارانه خود نسبت به نظام هم در این راستا فرهنگ سازی کنند و هم با بودن کنار مردم به آنها مفاهیم ناب اسلامی و انقلابی را بیاموزند. چرا که با بودن آنها کنار مردم، با ایشان عجین شده و با یافتنشان در کنار خود، بهتر می توانند مفاهیم دینی را درک نمایند.^۳

^۱ - خامنه ای: ۱۳۷۵: ۶۴

^۲ - مطهری: ۱۳۶۸: ۱۸۶

^۳ - امام خامنه ای: بیانات در ۱۳۶۹

نتیجه گیری:

مقاله پیش رو با موضوع بررسی ارتباط میان حوزه و گسترش دین در جامعه با تکیه بر دیدگاه امامین انقلاب انجام گرفته و در همین مورد نتایج ذیل حاصل شده است:

- حوزه و روحانیون عامل اصلی گسترش دین در جامعه و برطرف کردن شبهات و مسئول پویا کردن دین و فرهنگ اسلامی می‌باشند و حضور آنها در جامعه مانع متروک شدن اساس دین مبین اسلام بوده است.

- شناساندن دین به شیوه درست برطرف کردن شبهات مذهبی و آموزش مفاهیم و بیان صریح متون دینی و برگزاری کلاس‌های آموزش معارف الهی وظیفه یک حوزه و یک روحانی است تبلیغ و فهم و تبیین اندیشه ناب و سالم به فهم حقایق توسط مردم کمک می‌کند و توحید را که اشاعه‌اش وظیفه اصلی حوزه است اشاعه می‌دهد.

جلوگیری از انحراف جوانان و هدایت فکری مردم موجب ایجاد سنخیت میان مردم و دین می‌شود.

- از مهمترین راههای گسترش دین حضور علمای دینی در حکومت اسلامی و ایجاد تفکر مثبت در مردم نسبت به حکومت است. که هم موجب می‌شود ساختار حکومت دینی شود، هم مانع از ایجاد خفقان علیه دینداران می‌شود.

- با حضور پیدا کردن در مراسمات و مجامع اجتماعی، علاوه بر جلوگیری از استحاله دینی و فرهنگی مردم، با آمیختن در میان مردم، جدایی ملت و روحانیت از بین می‌رود و با ایجاد پیوند های عاطفی و فکری پایدار، و تحلیل های درست و به موقع دینداری را در میان اقشار مختلف عمق می‌بخشد.

منابع:

- ۱- امام خمینی، سید روح الله، ۱۳۶۸، صحیفه نور ج ۹ : تهران : نشر موسسه نشر امام
- ۲- امام خامنه ای، سید علی، ۱۳۹۵، بدان ایدک الله: تهران : نشر انتشارات انقلاب
- ۳- امام خامنه ای، سید علی، ۱۳۷۵، گسترش های موضوعی پیرامون حوزه و روحانیت در رهنمود های مقام معظم رهبری: تهران: نشر سازمان تبلیغات
- ۴- امین الشریعه، حسین، ۱۳۹۷، مقاله نگرانی های امام خمینی درباره روحانیت بی جا: سایت پرتال امام خمینی
- ۵- جوادی، حاج سید، ۱۴۰۱، دائره المعارف تشیع ج ۶: تهران : نشر حکمت
- ۶- دهخدا، ۱۳۷۷، فرهنگ دهخدا: تهران: نشر دانشگاه تهران
- ۷- سایت امام خمینی (ره)
- ۸- سایت امام خامنه ای
- ۹- مطهری، مرتضی، ۱۳۸۷، اصول فلسفه و روش رئالیسم ج ۲: تهران: نشر صدرا
- ۱۰- مطهری، مرتضی، ۱۳۶۸، پیرامون انقلاب اسلامی: تهران: نشر صدرا